

Araştırma Makalesi

Mesleki eğitim merkezine devam eden gençlerin sağlık, sosyal, ekonomik durumları ve boyun eğici davranışlar açısından değerlendirilmesi

Emine Ulu Botan^a, Ayşe Yüksel^b

^a Uzm. Dr., Van İl Sağlık Müdürlüğü, Van, Türkiye

^b Prof. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Van, Türkiye

Geliş tarihi: 25.07.2018, Kabul tarihi: 06.07.2019

Öz

Amaç: Bu çalışmada Van Vali Alipaşa Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden gençlerin, sağlık-sosyal-ekonomik durumlarının incelenmesi, boyun eğici davranışlar açısından değerlendirilmesi ve etkileyen faktörlerin saptanması amaçlanmaktadır. **Yöntem:** Kesitsel tipte olan çalışmanın evreni Van Vali Alipaşa Mesleki Eğitim Merkezi'nde 2015-2016 öğretim döneminde çıraklık eğitimi alan, 15-22 yaş aralığındaki 260 gençtir. Örnek seçilmeyerek evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma hakkında bilgi verildikten sonra katılmayı kabul eden 240 öğrenciye anket formu uygulanmıştır. Verinin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu, Kuppuswamy Sosyoekonomik Düzey Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği kullanılmıştır. **Bulgular:** Katılımcıların %15.4'ü kadın, %84.6'sı erkektir. Erkekler kadınlara göre daha erken yaşta çalışmaya başlamıştır ($p<0.001$). İş kazası geçirme erkeklerde kadınlara göre daha yüksektir ($p=0.01$). Katılımcıların Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği puan ortalaması 44.3 ± 11.4 'tür. Katılımcıların BEDÖ puan ortalaması evren ortalamasından yüksektir ($p<0.001$). Aile içinde şiddet gördüğünü ifade edenlerde görmediğini ifade edenlere göre BEDÖ puanı daha yüksektir ($p=0.03$). İş yerinde mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre BEDÖ puanları daha yüksek olarak saptanmıştır ($p=0.03$). **Sonuç:** Katılımcılar arasında topluma göre daha fazla boyun eğici davranış gözlenmiştir. Çalışan gençler hak ve sorumlulukları konusunda bilinçlendirilmeli, toplumda bu konuda farkındalık artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Mesleki eğitim merkezi, çalışan genç, boyun eğici davranış

Sorumlu Yazar: Emine Ulu Botan, Van İl Sağlık Müdürlüğü, Van, Türkiye, E-mail: dr_emineulu@hotmail.com

Copyright holder Turkish Journal of Public Health

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. This is an open Access article which can be used if cited properly.

Assessment of the health, social and economic circumstances and submissive behaviours of young people attending a vocational training center

Abstract

Objective: The aim of this study was to examine the health, social and economic circumstances of young people attending the Van Vali Alipasa Vocational Training Center, and to evaluate the factors affecting them in terms of submissive behaviour. **Method:** The population of this cross-sectional study was the 15-22 aged adolescents (n:260) who were training in apprenticeship education at Van Vali Alipasa Vocational Training Center in 2015-2016. A sample was not taken and an attempt was made to reach all of the population. After information about the study was provided to all participants, questionnaire forms were applied to 240 student. A questionnaire developed by the researchers, the Kuppuswamy's Socioeconomic Status Scale and the Submissive Behaviour Scale (SBS) were used for data collection. **Results:** The population of this cross-sectional study was the 15-22 aged adolescents (n:260) who were training in apprenticeship education at Van Vali Alipasa Vocational Training Center in 2015-2016. A sample was not taken and an attempt was made to reach all of the population. After information about the study was provided to all participants, questionnaire forms were applied to 240 student. A questionnaire developed by the researchers, the Kuppuswamy's Socioeconomic Status Scale and the Submissive Behaviour Scale (SBS) were used for data collection. **Conclusions:** The participants were observed to exhibit more submissive behaviours than the general population. Young workers should be educated about their rights and liabilities; activities should be done to raise awareness in the population.

Key words: Vocational training center, young worker, submissive behaviour

Giriş

Mesleki Eğitim Merkezleri çırak, kalfa ve ustalara eğitim vermek ve çeşitli mesleki kurslar düzenlemek amacıyla açılan kurumlardır. İlköğretimi tamamlamış bireyler ortaöğretim yerine bu merkezlerde eğitimine devam etmektedirler. Bireyler bu merkezlerde eğitim alırken bir yandan da çalışmaktadırlar¹.

Çıraklar, çalışma ortamlarındaki sağlıksız ve güvenliksiz koşulların yanı sıra, ustaların ve müşterilerin kötü davranışlarına da maruz kalabilmektedir. Erken yaşta çalışmaya başlama, yaşam koşulları ve çalışma ortamlarındaki olumsuzluklar

çalışan ergenlerde gelecek ile ilgili olumsuz beklentilerin oluşmasına, umutsuzluk ve kaygı durumunun artmasına neden olabilmektedir^{2,3}.

Kişiler arası ilişkilerde boyun eğici davranışlar, diğer bir deyişle itaat ile saygı kavramının karıştırıldığı, "itaat" kavramının "saygı" olarak anlaşıldığı görülmektedir. Kişiler arası ilişkilerde her iki kavrama da gerek olduğu söylenebilir. Ancak, sağlıklı insan ilişkilerinde boyun eğici davranışların değil, saygının egemen olması beklenir. Kişiler arası ilişkilerde çoğunlukla boyun eğici davranışlar gösteren birey; kendisini daha az değerli ve önemsiz görür, özgür davranamaz, ciddi sorumluluklar almaktan, değişikliklerden ve insanlarla göz göze gelmekten kaçınır⁴.

Gençlerin boyun eğici davranışlar kazanmalarında aileler sorumlu olabileceği

gibi öğretmenler ve çalışan gençler de işverenler de etkili olabilir. Gençlerde boyun eğici davranışları saptama, önleme ve yarattığı olumsuz sonuçları gidermenin yanında, bu durumu besleyen sosyal ve ekonomik faktörlerin belirlenmesi ve bu durumlarla mücadele konusunda çalışmalar yapılması önemlidir. Bu çalışmada Van Vali Alipaşa Mesleki Eğitim Merkezi'ne kayıtlı olarak çalışan gençlerin, sağlık-sosyal-ekonomik durumlarının incelenmesi, boyun eğici davranış görülme durumlarının değerlendirilmesi ve etkileyen faktörlerin saptanarak çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Kesitsel tipte olan bu çalışmanın yapılabilmesi için Tuşba İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır.

Çalışmanın evrenini Van Vali Alipaşa Mesleki Eğitim Merkezi'ne kayıtlı olarak 2015-2016 eğitim ve öğretim döneminde çıraklık eğitimi alan 15-22 yaş aralığındaki 260 genç oluşturmaktadır. Örnek seçilmeyerek evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma hakkında bilgi verildikten sonra çalışmaya katılmayı kabul eden 240 (ulaşma oranı %92) öğrenciye anket uygulanmıştır.

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu, Kuppaswamy Sosyoekonomik Düzey Ölçeği ve Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği kullanılmıştır.

Anket formu sağlık-sosyal-ekonomik bilgiler ile ilgili 28 soru, mesleki eğitim ile ilgili 18 soru olmak üzere toplam 46 sorudan oluşmaktadır.

Van Vali Alipaşa Mesleki Eğitim Merkezi'ne bir ders saatinde gidilerek çıraklık eğitimi almakta olan 15-22 yaş grubundan 15 kişilik bir grupla ön deneme yapılmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ankete son şekli verilmiştir.

Katılımcıların sosyoekonomik düzeylerini belirlemek amacıyla

Kuppaswamy (1976) tarafından geliştirilen, Avşar (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve 2014 yılında revize edilen Sosyoekonomik Durum (SED) Ölçeği kullanılmıştır. SED Ölçeği'ne göre katılımcıların sosyoekonomik düzeyi alt, alt-orta, orta, üst-orta ve üst olarak sınıflandırılmıştır.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ), P. Gilbert ve S. Allan tarafından geliştirilmiş⁴, 1997 yılında Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin tarafından "Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği" ismiyle Türkçe'ye uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. BEDÖ, sadece sosyal davranışları içeren ve duygu ifadelerine yer verilmeyen 16 maddelik, ergen ve yetişkinlere uygulanabilen tek faktörlü bir ölçektir. Maddeler 1-5 arasında, 5'li Likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilmektedir (1=Hiç tanımlamıyor, 5=Çok iyi tanımlıyor). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan 80'dir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği bireyin daha fazla boyun eğici sosyal davranışa sahip olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin kesme puanı bulunmamaktadır. Ölçeğin özgün formunun Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.89, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.84 olarak bulunmuştur⁵.

Çalışmanın bağımsız değişkenleri sosyodemografik özellikler, şiddete maruz kalma durumları iken; bağımlı değişkeni Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği'nden alınan puan olarak kabul edilmiştir.

Elde edilen verilerin analizi SPSS 22.0 istatistik programı ile yapılmıştır. Ölçüm değerlerinin karşılaştırılmasında kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare testi, iki gruplu sürekli tip bağımsız değişkenlerde parametrik test koşulları sağlanıyorsa; iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, sağlanmıyorsa; Mann-Whitney U testi kullanılmış, elde edilen ölçek puanının evren ortalaması ile karşılaştırılmasında One Sample t test yapılmıştır.

Bulgular

Katılımcıların %15.4'ü kadın, %84.6'sı erkektir. Yaş ortanca değeri 18'dir (min:15,

max:22). Katılımcıların %95.8'i bekâr, %4.2'si evlidir. Ailelerinin eğitim durumları sorulduğunda %55.4'ü annesinin, %22.7'si babasının okuma yazma bilmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Erkeklerde öğrenim durumu kadınlara göre anlamlı olarak yüksektir (p=0.02). Katılımcılar SED Ölçeği'ne göre gruplandırıldığında kadınların tamamı orta düşük grupta yer alırken, erkeklerin %90.5'i orta-düşük, %4.0'ı orta-orta ve %5.5'i orta-yüksek grupta yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin cinsiyetlere göre dağılımı

	Kadın		Erkek		Toplam		x ² , p
	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	
Medeni durum(n=240)							
Bekar	35	94.6	195	96.1	230	95.8	p>0.05
Evli	2	5.4	8	3.9	10	4.2	
Doğduğu yer (n=232)							
Van	27	77.1	168	85.3	195	84.1	p>0.05
Van dışı	8	22.9	29	14.7	37	15.9	
Aile yapısı(n=232)							
Çekirdek	32	91.4	174	88.3	206	88.8	p>0.05 x ² =0.345
Geniş	2	5.7	14	7.1	16	6.9	
Parçalanmış	1	2.9	9	4.6	10	4.3	
Toplam kardeş sayısı(n=203)							
1-3	0	0.0	20	11.9	20	9.9	p>0.05 x ² =5.420
4-6	19	54.3	92	54.8	111	54.7	
7 ve üzeri	16	45.7	56	33.3	72	35.5	
Yaşadığı yer(n=240)							
Ailesinin yanında	37	100.0	197	97.0	234	97.5	p>0.05
Akraba veya arkadaşlarıyla	0	0.0	6	3.0	6	2.5	
Annesinin öğrenim durumu(n=240)							
Okur yazar değil	21	56.8	112	55.2	133	55.4	p>0.05 x ² =4.245
Okur yazar	8	21.6	24	11.8	32	13.3	
İlkokul mezunu	4	10.8	45	22.2	49	20.4	
Ortaokul ve üzeri	4	10.8	23	10.8	26	10.8	
Babasının öğrenim durumu(n=238)							
Okur yazar değil	11	31.4	43	21.2	54	22.7	p>0.05 x ² =2.672
Okuryazar	6	17.1	37	18.2	43	18.1	
İlkokul mezunu	7	20.0	63	31.0	70	29.4	
Ortaokul ve üzeri	11	31.4	60	29.6	71	29.8	

*Sütun yüzdeleri alınmıştır.

Tablo 2. Sosyoekonomik özelliklerin cinsiyetlere göre dağılımı

	Kadın		Erkek		Toplam		x ² , p
	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	
Öğrenim durumu(n=240)							
İlköğretim mezunu	25	67.6	171	84.2	196	81.7	p=0.02
Lise mezunu	12	32.4	32	15.8	44	18.3	
Evin mülk durumu(n=240)							
Kira	9	24.3	34	16.7	43	17.9	p>0.05
Kendilerine ait	28	75.7	166	81.8	194	80.8	x ² =2.071
Diğer	0	0.0	3	1.5	3	1.3	
Aile geliri(n=238)							
1000 TL'den az	17	47.2	71	35.1	88	37.0	p>0.05
1000 TL ve daha fazla	19	52.8	131	64.9	150	63.0	
SED grup**(n=237)							
Orta-düşük	36	100.0	182	90.5	218	92.0	p=0.03
Orta-orta	0	0.0	8	4.0	8	3.4	x ² =6.551
Orta-yüksek	0	0.0	11	5.5	11	4.6	

*Sütun yüzdeleri alınmıştır.

**Kuppuswamy Sosyoekonomik Düzey Ölçeği'ne göre gruplandırılmıştır.

Katılımcıların %94.2'si yapmaktan hoşlandığı hobisi veya hobileri olduğunu ifade etmiştir. Erkeklerin kadınlara göre daha çok spor yaptığı, kadınların erkeklere göre daha çok kitap okuduğu saptanmıştır (sırasıyla p<0.001, p<0.001).

Katılımcıların %30.8'i sigarayı hiç kullanmadığını, %10.5'i sadece bir kez denediğini, %58.7'si ara sıra veya sıklıkla kullandığını, %80.9'u alkolü hiç kullanmadığını, %8.9'u sadece bir kez denediğini, %10.1'i ara sıra veya sıklıkla kullandığını ifade etmiştir. Madde kullanımı ile ilgili soruyu yanıtlayan 235 katılımcının %91.1'i maddeyi hiç kullanmadığını, %6.0'ı sadece bir kez denediğini, %3.0'ı ara sıra veya sıklıkla kullandığını ifade etmiştir. Sigara, alkol ve madde kullanım durumları açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Katılımcıların %32.9'u çıraklık eğitiminin ilk yılında, %33.8'i ikinci yılında, %28.1'i üçüncü yılında, %5.2'si dördüncü yılında olduğunu belirtmiştir. Kadınların

%73,0'ı berber- kuaförlük, erkeklerin %51.0'ı otomotiv alanında çalışmaktadır. Katılımcıların meslek eğitimi özelliklerinin cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmektedir.

Katılımcıların ilk işe başlama yaşları 6 ile 21 arasında değişmekte olup; işe başlama yaşı ortanca değeri kadınlarda 17 (min:13, max:21), erkeklerde 14 (min:6, max:21)'tür. Erkekler kadınlara göre daha erken yaşta çalışmaya başlamıştır (p<0.001). "Çalıştığınız meslek koluna nasıl karar verdiniz?" sorusunu yanıtlayan 142 katılımcının %64.1'i çalıştığı meslek kolunu kendisinin seçtiğini belirtmiştir.

Katılımcıların %67.8'i iş öğrenmek ve meslek sahibi olmak için işe başladığını ifade etmiştir. Kadınların %94.4'ü, erkeklerin %83.2'si çalıştıkları işten memnun olduğunu ifade etmiştir. Çalıştıkları işten memnun olma durumu açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tablo 3. Mesleki eğitim özelliklerinin cinsiyetlere göre dağılımı

	Kadın		Erkek		Toplam		x ² , p
	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	Sayı	Yüzde*	
Çıkraklık eğitimi yıl							
(n=231)							
1	13	36.1	63	32.3	76	32.9	p>0.05
2	16	44.4	62	31.8	78	33.8	x ² =4.048
3	6	16.7	59	30.3	65	28.1	
4	1	2.8	11	5.6	12	5.2	
Meslek dalı (n=218)							
Otomotiv	0	0.0	103	51.0	103	43.1	p<0.001
Mobilya	0	0.0	15	7.4	15	6.3	x ² =76.153
Kaynakçılık	0	0.0	9	4.5	9	3.8	
Berber-kuaförlük	27	73.0	54	26.7	81	33.9	
Giyim-nakış	3	8.1	0	0.0	3	1.3	
Makinacılık	0	0.0	7	2.5	7	2.9	
Diğer	7	18.9	14	6.9	21	8.8	

*Sütun yüzdeleri alınmıştır.

Katılımcıların %86.2'sinin günlük çalışma süresi 8 saatten fazladır ve %70.5'inin çalıştıkları işten haftalık geliri 200 lira ve daha azdır. Günlük çalışma süresi ve iş geliri ile cinsiyet değişkeni ayrı ayrı karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Katılımcıların yalnızca %11.5'i işe giriş muayenesi olduğunu, %36.5'i daha önce bir iş kazası geçirdiğini ifade etmiştir. İşe giriş muayenesi olma durumu açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Kadınların %17.1'i, erkeklerin ise %40.1'i daha önce en az bir iş kazası geçirdiğini belirtmiştir. İş kazası geçirme erkeklerde kadınlara göre anlamlı olarak yüksektir (p=0.01). Geçirilen kazanın türü sorgulandığında; %41.7'si parmak veya el kesisi şeklinde olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %23.6'sı aile içinde, %21.4'ü arkadaş çevresinde, %38.8'i ise çalıştıkları iş yerinde şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Aile içinde, arkadaş çevresinde ve iş yerinde şiddete maruz

kalma durumları cinsiyet değişkeni ile ayrı ayrı karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Aile içinde yaşanan şiddetin türlerine bakıldığında %16.8 ile sözel şiddet ilk sırada yer almaktadır. Katılımcıların %7.3'ü aile içinde fiziksel şiddete, %5.0'i ekonomik şiddete, %0.5'i cinsel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların aile içinde yaşadıkları şiddet türü ile cinsiyet değişkeni karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Katılımcıların %17.4'ü arkadaş çevresinde sözel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların arkadaş çevresinde en sık yaşadıkları şiddet türü her iki cinsiyette de sözel şiddet olup yaşanan şiddet alt türleriyle cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Katılımcıların %29.2'si iş yerinde sözel şiddete, %10.0'i mobbinge ve %9.1'i fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. İş yerinde yaşanan şiddet türleriyle cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tablo 4. Katılımcıların yaşadığı şiddetin türlerine göre BEDÖ puanları

Aile içinde yaşanan şiddet türleri		BEDÖ Puanı*		Z, t, p
		Ortalama	Min-max değerler	
Fiziksel şiddet	Hayır	43.8±11.6	16.0-80,0	p>0.05
	Evet	47.7±8.5	35.0-66,0	Z=-1.242
Sözel şiddet	Hayır	43.7±11.8	16.0-80,0	p>0.05
	Evet	46.2±8.9	27.0-64,0	t=-1.193
Ekonomik şiddet	Hayır	43.8±11.4	16.0-80,0	p>0.05
	Evet	50.0±10.4	35.0-68,0	Z=-1.685
Arkadaş çevresinde yaşanan şiddet türleri				
Fiziksel şiddet	Hayır	44.2±11.4	16.0-80,0	p>0.05
	Evet	44.7±5.4	35.0-51,0	Z=-0.103
Sözel şiddet	Hayır	43.4±11.0	16.0-75,0	p>0.05
	Evet	47.8±11.6	16.0-80,0	Z=-1.866
Cinsel şiddet	Hayır	44.2±11.3	16.0-80,0	p>0.05
	Evet	44.0±4.4	39.0-50,0	Z=-0.177
Ekonomik şiddet	Hayır	44.3±11.1	16.0-80,0	p>0.05
	Evet	28.5±17.6	16.0-41,0	Z=-1.511
İş ortamında yaşanan şiddet türleri				
Fiziksel şiddet	Hayır	43.8±11.0	16.0-75,0	p>0.05
	Evet	49.4±11.7	30.0-80,0	Z=-1.752
Sözel şiddet	Hayır	43.8±10.2	16.0-75,0	p>0.05
	Evet	45.4±13.3	16.0-80,0	Z=-0.841
Mobbing	Hayır	43.7±11.3	16.0-80,0	p=0.03
	Evet	49.3±8.5	37.0-68,0	Z=-2.064

*Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği Puanı

Katılımcıların BEDÖ puan ortalaması 44.3±11.4 olarak bulunmuştur. Katılımcıların BEDÖ puan ortalaması evren ortalamasından yüksektir (p<0.001). Çeşitli sosyoekonomik değişkenlere göre BEDÖ puanları karşılaştırılmıştır. Buna göre; cinsiyet, sosyoekonomik düzey, öğrenim durumu, aile yapısı, toplam kardeş sayısı, anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumu ile BEDÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bunun yanında evlilerde BEDÖ puanı bekârlara göre daha yüksektir (p=0.02).

Sorunlarını herhangi biriyle paylaştığını belirtenlerde paylaşmayanlara göre BEDÖ puanı daha yüksektir (p=0.02). Katılımcıların çeşitli mesleki özelliklerine göre BEDÖ puanları karşılaştırılmıştır. Buna göre; ilk çalışmaya başlama yaşı, çıraklık eğitim yılı, meslek dalı ve günlük çalışma saati ile BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Aile içinde şiddet gördüğünü ifade edenlerde görmediğini ifade edenlere göre BEDÖ puanı daha yüksektir (p=0.03). Arkadaş çevresi ve iş yerinde yaşanan şiddet ile BEDÖ puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Aile içinde şiddet görülen kişiye göre BEDÖ puanları incelendiğinde annesinden şiddet gördüğünü ifade edenlerde BEDÖ puan ortalaması 43.5 ± 2.0 , babasından şiddet gördüğünü ifade edenlerde 49.1 ± 9.5 , abi ya da ablasından şiddet gördüğünü ifade edenlerde 43.7 ± 7.4 ve diğer kişilerden şiddet gördüklerini ifade edenlerde ise 47.3 ± 5.8 olarak bulunmuştur. Aile içinde şiddet görülen kişi ile BEDÖ puanları karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Katılımcıların yaşadığı şiddetin türlerine göre BEDÖ puanları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Aile içinde ve arkadaş çevresinde görülen şiddet türü ile BEDÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Katılımcılardan iş yerinde mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre BEDÖ puanları daha yüksektir ($p=0.03$). İş yerinde fiziksel veya sözel şiddet görme ile BEDÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. BEDÖ puan ortalamaları işverenden şiddet gördüğünü ifade edenlerde 46.9 ± 13.6 , müşteriden şiddet gördüğünü ifade edenlerde 45.5 ± 13.8 , iş arkadaşlarından şiddet gördüğünü ifade edenlerde 45.6 ± 8.3 ve kalfadan şiddet gördüğünü ifade edenlerde 43.5 ± 11.4 olarak saptanmıştır. İş yerinde şiddet gördükleri kişiye göre BEDÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tartışma

Çıracılık eğitimi almakta olan gençlerin sağlık-sosyal-ekonomik durum ve boyun eğici davranışlar açısından değerlendirildiği bu çalışmada katılımcıların %92'si orta-düşük sosyoekonomik düzeye sahiptir. Katılımcılar aile içi, arkadaş çevresi veya işyerinde çeşitli şiddet türlerine maruz kalmaktadır. Her üç alanda da en sık rastlanan şiddet türü sözel şiddettir. Çalışma grubunda boyun eğici davranış görülme yüksektir. Evlilerde bekârlara göre, mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre BEDÖ puanları daha yüksektir.

Benzer yaşlarda farklı özelliklerdeki gruplar üzerinde yapılan çeşitli çalışmalarda boyun eğici davranışlar incelenmiştir. Malatya ilinde Tıp Fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışların şiddetle ilişkisinin incelendiği bir çalışmada BEDÖ puan ortalaması 36.15 ± 8.57 olarak saptanmıştır⁶. Sakarya ilinde üniversite öğrencilerinde yapılan farklı bir çalışmada da BEDÖ puan ortalaması kadınlarda 34.08, erkeklerde 37.21 bulunmuştur⁷. Antalya ilinde öğrenci hemşirelerde yapılan bir çalışmada da BEDÖ puan ortalaması 34.9 ± 8.7 'dir⁸. Bu çalışmada ise katılımcıların BEDÖ puan ortalaması 44.3 ± 11.4 'tür ve diğer çalışmalardan daha yüksektir. Çalışma yaşamından kaynaklanan değişkenler bunu etkilemiş olabileceği gibi katılımcıların sosyoekonomik ve kültürel özellikleri de etkilemiş olabilir.

Daha önce yapılan çalışmaların çoğunda erkek cinsiyette kız cinsiyete göre BEDÖ puanı yüksek bulunmuştur^{6,7,9}. Bazı çalışmalarda ise aşırı kısıtlayıcı anne baba tutumlarının olduğu aileye sahip kadınlarda boyun eğici davranışların daha yüksek olduğu saptanmıştır¹⁰. Bu çalışmada ise cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Boyun eğici davranış geliştirilmesini etkileyen bir diğer faktör de sosyoekonomik durumdur. Literatürde birçok çalışmaya göre sosyoekonomik durumu kötü olanlarda boyun eğici davranış daha fazla görülmekteyken^{9,11,12} bazı çalışmalarda ise ailenin gelir durumu ile boyun eğici davranış görülme arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır⁶. Bu çalışma grubunda da sosyoekonomik düzeye göre BEDÖ puanlarının değişmediği görülmektedir. Çalışma grubunun tamamına yakınının benzer sosyoekonomik düzeye sahip olması sonucu etkilemiş olabilir. Daha geniş örnekleme yapılacak çalışmalarla bu etki daha kapsamlı incelenebilir. Bunun yanında evlilerde bekârlara göre BEDÖ puan ortalaması istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Evlilikle birlikte sorumlulukların artması ve iş ortamı dışında sosyal özelliklerin de etkisiyle boyun eğici davranışlar daha fazla görülüyor olabilir. Literatürdeki çalışmaların sonuçlarıyla benzer şekilde bu çalışmada da aile yapısı ile BEDÖ puanları

arasında anlamlı bir fark yoktur⁶. Lise çağındaki öğrencilerde yapılan bir çalışmaya göre tek çocuklu ve ikiden fazla çocuklu ailelerin çocuklarında iki çocuklu ailelere göre boyun eğici davranış görülmesi daha sıktır¹¹. Bu çalışmada ise katılımcıların arasında tek çocuk olan yoktur. Büyük çoğunluğu çok çocuklu ailelerden gelmektedir. Kardeş sayısı ile BEDÖ puanı arasında da anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Birçok çalışmada anne ve babanın eğitim durumunun boyun eğici davranışlar üzerine etkisi incelenmiştir. Bazılarında anlamlı fark olmamakla birlikte⁶ bazılarında annesi hiç eğitim almamış olan öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin diğer gruplardan daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Buna ek olarak babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinin babası lise ve üniversite mezunu öğrencilerin boyun eğici davranış düzeylerinden daha yüksek olduğu gözlenmiştir⁹. Bu çalışmada ise anne ve baba eğitim durumu ile BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Katılımcılar arasında annesi üniversite mezunu olan hiç yoktur, babası üniversite mezunu olan ise yok denecek kadar azdır. Bu durum sonucu etkilemiş olabilir.

Şiddet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki; yarattığı çözümsüzlük, çaresizlik ve depresif duygu durumu aracılığıyla boyun eğici davranışların ve çekingen tutumların gelişmesini kolaylaştırma biçiminde olabilir. Boyun eğici davranışların gelişiminde, aile içinde şiddet öyküsü yanında kişilik özelliklerinin de etkili olabileceği bildirilmektedir¹³. Daha önce bu konuda yapılan çalışmalarda aile içi şiddetin boyun eğici davranış geliştirme üzerine etkisi incelenmiştir. Bu çalışma ise çalışan gençlerde yapıldığı için aile içi şiddet öyküsüne ek olarak arkadaş çevresi ve iş ortamında şiddet maruziyeti de sorgulanarak boyun eğici davranış geliştirme üzerine etkisi değerlendirilmiştir. Buna göre; aile içinde herhangi bir şiddet türüne maruz kalanlarda kalmayanlara göre BEDÖ puanları daha yüksektir. Arkadaş çevresinde herhangi bir şiddet türüne maruz kalma ve iş ortamında herhangi bir şiddet türüne maruz kalma ile boyun eğici

davranışlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tıp Fakültesi öğrencilerinde yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre; fiziksel ya da sözel şiddet görme ile BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark yoktur⁶. İlköğretim öğrencilerinde yapılan bir çalışmada ise; annesinden fiziksel şiddet gören öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri görmeyenlerden daha yüksektir ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Babalarından fiziksel şiddet gören öğrencilerin boyun eğici davranış düzeyleri görmeyenlerden daha yüksektir⁹. Bu çalışmada ise; şiddet alt türlerine göre BEDÖ puanları değerlendirildiğinde; aile içinde ve arkadaş çevresinde maruz kalınan şiddet türlerine göre BEDÖ puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Şiddete maruz kalma durumu katılımcıların ifadeleri üzerinden değerlendirildiği için her bireyin şiddet algısı farklı olabilir. Bu nedenle fark saptanmamış olabilir.

İş ortamında ise fiziksel ve sözel şiddete maruz kalmanın BEDÖ puanları üzerine istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmazken, mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre BEDÖ puanları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Psikolojik tacize maruz kalan kişilerin pek çok farklı tutum ve tepki sergilediği çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir. Kurbanlar karşılaştıkları bu sorunu, kimi zaman çevrelerindeki insanlarla paylaşmakta, kimi zaman ise kendilerine bile zor itiraf ettikleri bu olayı hiç kimseye anlatamamaktadırlar¹⁴. Bu içe kapanma süreci ve işini kaybetme korkusu kişinin boyun eğici davranış geliştirmesine yol açıyor olabilir.

İlk çalışmaya başladığı yaş, çıraklık eğitim yılı, meslek dalı ve günlük çalışma saati ile boyun eğici davranışlar arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Çalışmanın genişletilerek, farklı illerde ve mesleki eğitim merkezlerinde usta ve kalfaları da kapsayacak şekilde planlanmasıyla; bu değişkenlerin boyun eğici davranış görülmesi üzerindeki etkisi daha net değerlendirilebilir.

Çalışan çocuklar, yaşlarının küçük olması ve deneyimsizlikleri nedeni ile

erişkinlere göre daha çok şiddet görme ve istismar edilme riski ile karşı karşıyadır. Bu çalışmada katılımcıların aile içi, arkadaş çevresi veya işyerinde şiddete maruz kalma durumları sorgulanmıştır. Her üç alanda da en sık rastlanan şiddet türü sözel şiddettir. Şiddete maruz kaldığını ifade eden katılımcıların %29.2'si iş yerinde sözel şiddette, %10.0'ı mobbinge, %9.1'i fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Çalışan gençlerde yapılan farklı çalışmalarda iş yerinde duygusal şiddete maruz kalma %20.0, fiziksel şiddete maruz kalma %18.5, cinsel şiddete maruz kalma ise %10.0 olarak bulunmuştur¹⁵. Yaşları 14 ile 16 arasında değişen 109 çırakta yapılan bir çalışmada da iş yerinde duygusal istismar görme %38.5, fiziksel istismar görme %14.7 ve cinsel istismar görme %2.8 olarak saptanmıştır¹⁶. Görüldüğü gibi çalışmanın bulguları literatürle benzer olup çalışan gençlerin yaklaşık beşte biri iş yerinde sözel şiddete ve yaklaşık onda biri ise iş yerinde fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Sonuçları açısından hem fiziksel hem de ruhsal hasara yol açabilecek olan şiddetin, çalışan gençler açısından da büyük bir tehlike olduğu görülmektedir.

Çıraklarda yapılan çalışmalarda tüm şiddet türlerinde istismarı yapan kişinin sıklıkla işveren ve usta olduğu saptanmıştır^{15,16}. Benzer şekilde bu çalışmada da iş yerinde şiddet uygulayan kişinin sıklıkla işveren ve kalfa olduğu saptanmıştır.

Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden gençlerde yapılan farklı çalışmalarda çalışmaya başlama nedenini "meslek öğrenmek" olarak ifade edenlerin oranı %73-%81 olarak saptanmıştır^{2,17,18}. Benzer şekilde bu çalışmada da katılımcıların büyük çoğunluğu (%67.8) meslek sahibi olmak ve iş öğrenmek için çalışmaya başladıklarını belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden gençlerin sağlık sosyal ve ekonomik durumları incelenmiş, şiddet maruziyetleri sorgulanmış ve tüm bunların boyun eğici davranışlar geliştirme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Buna göre; Van Vali Alipaşa Mesleki Eğitim Merkezi'ne

devam eden gençlerin çoğunluğunun sosyoekonomik düzeyi düşük olarak bulunmuştur.

Katılımcıların büyük kısmı yasal olarak belirlenen sürelerin üstünde çalıştığını ifade etmiştir. İşe giriş muayenesi yapıldığını söyleyen ise oldukça azdır. Üç kişiden biri en az bir iş kazası geçirmiştir ve iş kazası geçirme erkeklerde kadınlara göre daha yüksektir. İş sağlığı ve güvenliği açısından tüm çalışanlar gibi gençler de bilinçlendirilmeli, bu konuda onlara daha geniş ve kapsamlı olanaklar sunulmalıdır.

Çalışma grubunda diğer çalışmalara göre boyun eğici davranış görülme daha yüksektir. İş yerinde ise mobbinge maruz kalanlarda kalmayanlara göre daha fazla boyun eğici davranış görülmektedir. Gençlerin fiziksel ve ruhsal sağlığını korumak ve geliştirmek açısından şiddetle mücadele etmek gerekmektedir. Tüm toplumun bu konuda farkındalığının artırılması için kurumlar arası iş birliğinin önemi büyüktür. Gençler hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmeli, bu konulara eğitim müfredatlarında daha fazla yer verilmelidir.

Ülkemizde çalışan gençlerde boyun eğici davranışlarla ilgili yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Bu çalışma Van ilinde bir Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden gençlerde yapılmıştır. Ülke geneline temsil eden çalışmalar yapılması ulusal programların planlanması konusunda katkı sunabilir.

Çıkar Çatışması:

Yazarlar, çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını ve çalışma için parasal destek alınmadığını beyan eder.

Kaynaklar

1. Sönmez A.: İlköğretim Öğrencileri İçin İlköğretim Sonrası Eğitim Seçenekleri. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1998.
2. Tokuç B. Evren SMH. and Ekuklu G: Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri, TAF Prev Med Bull 2009;8(2):155-160.

3. Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Bölge Eylem Komiteleri Eğitim Seminerleri, Sanayide Çalışan Çocuklar Raporu, 2000.
4. Gilbert P. and S. Allan: Assertiveness, submissive behaviour and social comparison, *British Journal of Clinical Psychology* 1994;33(3):295-306.
5. Savaşır I. and Şahin NH: Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997:100-103
6. Kaya M, Güneş G, Kaya B and Pehlivan E. Submissive behaviors and its relationship with violence among students of medical school, *Anatolian Journal of Psychiatry* 2004; 5:5-10.
7. Koç M, Bayraktar B, and Çolak S: Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2010;1:257-280.
8. Özkan İ.A.,Özen A. Öğrenci hemşirelerde boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı arasındaki ilişki, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2008;7(1):53-58.
9. Atli A., Kaya A, and Macit ZB. İlköğretim II Kademe Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranış Düzeylerinin İncelenmesi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2010; 11(1):61-79.
10. Yıldırım İ. and T. Ergene. Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2003; 25:224-234.
11. Yıldırım İ. Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışların yaygınlığı, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2004;(26):220-228.
12. Ulusoy H, Tosun N, and Aydın JC. Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme, Boyun Eğici Davranışlar ve Otonomi Düzeyleri, *Journal of Health and Nursing Management* 2016;3(1):8-17.
13. Allan S. and Gilbert P: Anger and anger expression in relation to perceptions of social rank, entrapment and depressive symptoms, *Personality and Individual Differences* 2002;32(3):551-565.
14. Gungor M.: Çalışma hayatında psikolojik taciz, İstanbul, Derin Yayınevi, 2008.
15. Turla A, Tomak L, and Pekşen Y. Çıracılık eğitim merkezine devam eden gençlerin iş yerinde istismara uğrama sıklığı, *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics* 2009;18(3):167-173.
16. Aydın D. and Çiftçi EK: Cases of exposure to abuse of adolescents having training in vocational training centers Mesleki eğitim merkezinde eğitim alan gençlerin işyerinde istismara uğrama durumları, *Journal of Human Sciences* 2016;13(1):851-861.
17. Razi GS, et al.: Çalışan Gençlerde Benlik Saygısı, İletişim Becerileri ve Stresle Baş Etme, *TAF Prev Med Bull* 2009;8(1):17-26.
18. Deveci SE,Ulutaşdemir N, and Açık Y: Bir mesleki eğitim merkezi öğrencilerinde umutsuzluk düzeyi ve etkileyen faktörler, *Dicle Tıp Dergisi* 2011;38(3):312-317.